

چالش‌های روزنامه‌نگاری الکترونی:

گسترش زمینه‌های آزادی بیان و اطلاعات*

دکتر نعیم بدیعی

مقدمه:

پیشرفت‌های تکنولوژی‌های نوین ارتباطی که تاکنون برای بیش از نیم میلیارد نفر از مردم دنیا امکان دسترسی به شبکه‌های اطلاعاتی را پدید آورده، ابعاد گوناگون جامعه جهانی را تحت تأثیر قرار داده است. در عرصه روزنامه‌نگاری، پیدایش روزنامه‌های الکترونی **Electronic Newspapers** و همچنین تارنماهای خبری **News Websites**، باعث تحولی شگرف در شیوه انتشار خبرها و نقش سنتی «دروازه‌بانی» شده است.

بررسی اجمالی این روزنامه‌ها و تارنماها نشان می‌دهد که آن شیوه برجسته‌سازی که در روزنامه‌های سنتی در تیتراها، لیدها و گزارش‌های خبری دیده می‌شود، در روزنامه‌های الکترونی شکل دیگری دارد. در روزنامه‌های اخیر، دروازه‌بان واقعی، خود خوانندگان (کاربران) هستند که با مراجعه به تارنمای مورد نظر و نگاهی به فهرست ارائه شده، به گزینش مطالب می‌پردازند. به این ترتیب، نقش هدایت و شکل‌دهی افکار عمومی توسط رسانه‌های سنتی در حال تغییر است.

به همین دلایل است که به موازات گسترش روزنامه‌های الکترونی و تارنماهای خبری، سانسور مطالب آنان توسط دولت‌ها نیز افزایش یافته است. باور عمومی این است که روزنامه‌های الکترونی و تارنماها تهدیدی غیرقابل کنترل برای حکومت‌های اقتدارگرا هستند. مطالعات مختلف در این زمینه نشان می‌دهد که چنین نیست. حکومت‌های اقتدارگرا که در طول حیات خود نظارت و کنترل مطبوعات، رادیو و تلویزیون را در دست داشته‌اند، راه‌های مقابله با شبکه جهانی اینترنت **Internet** را نیز یافته و نظارت و کنترل آن را به دست گرفته‌اند. اگرچه آثار بلندمدت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی اینترنت هنوز به صورت سؤال مطرح است، با این حال آثار کوتاه‌مدت آن در اکثر کشورها ملاحظه می‌شود.

این مقاله در چهار بخش تدوین شده است:

بخش یکم: تاریخچه پیدایش اینترنت و روزنامه‌های الکترونی،

بخش دوم: مقایسه دروازه‌بانی خبر در روزنامه‌های الکترونی و روزنامه‌های سنتی،

بخش سوم: مخاطبان روزنامه‌های الکترونی،

بخش چهارم: سانسور و آزادی بیان در روزنامه‌های الکترونی و تارنماهای خبری و غیرخبری.

خلاصه و نتیجه‌گیری.

جدول شماره ۱: تعداد مراجعه کننده و مدت زمان استفاده از ده تارنما
آوریل ۲۰۰۳

ردیف	نام تارنما	تعداد مراجعه کننده	مدت زمان استفاده ثانیه، دقیقه، ساعت
۱	Yahoo	۱۲۰۴۹۳۵۱۴	۱۲۳'۱۱
۲	MSN	۱۱۵۵۸۸۲۱۲	۵۰'۲۷
۳	AOL Time Warner	۹۲۲۳۶۴۵۹	۳۰'۴۶
۴	Microsoft	۸۲۶۲۹۷۶۹	۸۵۹
۵	Google	۸۱۴۲۳۴۲۵	۱۷'۱۷
۶	Ebay	۴۹۳۱۲۵۵۰	۱۳۱'۴۷
۷	Amazon	۴۴۲۳۰۶۸۶	۱۲۳'۱
۸	Lycos Network	۴۲۲۲۳۶۹۰	۱۷'۰۱
۹	About-Primedia	۳۳۱۹۴۰۹۲	۹'۲۸
۱۰	Wanadoo	۲۱۵۸۷۹۹۹	۲۳'۱۲

برای مشاهده آمار سایر تارنماها نگاه کنید به:

http://www.nielsenratings.com/news.jsp?section=dat_ji

آوریل ۲۰۰۳، مدت زمانی که هر کاربر به صفحه نگاه کرده است برابر ۴۷ ثانیه است.

در ماه آوریل ۲۰۰۳، در بین موتورهای جستجو Search engines تارنمای یاهو Yahoo بیش از ۱۲۰ میلیون (۱۲۰۴۹۳۵۱۴) نفر مراجعه کننده داشته است که در بین تارنماها رتبه اول را داراست.^۶ جدول شماره ۱، نام تارنماها، تعداد کاربران (مراجعه کنندگان) و مدت زمان استفاده از تارنماها را از رتبه اول تا دهم نشان داده شده است.

امروز مردم از نقاط مختلف، امکان دسترسی به دریایی از اطلاعات را دارند. از منزل، محل کار و حتی با ریز کامپیوترها از خیابان و پارک می توانند پیام های خود را به اقصی نقاط عالم بفرستند و از رویدادهای جهان باخبر شوند. امروز بسیاری از مردم می توانند با اتصال به این شبکه جهانی هر نوع اطلاعات اولیه را که مایلند به دست آورند، واقعیت این است که در شبکه جهانی تارنماها، مرزهای جغرافیایی بین کشورها برداشته شده است.^۷

امکانات ارسال و دریافت نامه الکترونی E-mail به وسیله تارنماها، کسب خبر و اطلاعات، تالارهای گفت و گو و اتاق های گپ Chat Rooms تجارت الکترونی تنها بخشی از امکانات گسترده ای است که تارنماها به وجود آورده اند. بنابراین تردیدی نیست که انسان به عصر نوینی از ارتباطات گام گذاشته است که «سپهر سایبر» Cyber Space نامیده می شود. در این فضای بدون محدود جغرافیایی، هر کس در هر کجای عالم، صرف نظر از جنس، نژاد، رنگ، ملیت، باورها و اعتقادات می تواند بدون آن که خانه و کاشانه خود را ترک کند قدم به این سپهر ارتباطی جهانی بگذارد. و این تازه اول راه این نوآوری هاست. پیش بینی می شود که در آینده نه چندان دور، علاوه بر به کارگیری حواس شنوایی و بینایی که امروزه کاربران از آن استفاده می کنند، امکان استفاده از حس لامسه مجازی برای تشخیص نرمی و زبری اشیاء و حس بویایی مجازی برای تشخیص بوهای محلول ها

بخش اول - تاریخچه پیدایش اینترنت و روزنامه های الکترونی

الف: پیدایش اینترنت

آنچه امروز به نام شبکه جهانی اینترنت شناخته می شود به سال ۱۹۶۹ باز می گردد که دو دانشگاه استنفورد Stanford و دانشگاه کالیفرنیا در لس آنجلس UCLA برای انجام پژوهش های نظامی به یکدیگر متصل شدند.^۱ لازم به یادآوری است که در آن زمان کامپیوترهای شخصی (PC) Personal Computers هنوز ابداع نشده بود و اولین مینی کامپیوترها در اواخر دهه ۱۹۷۰ به دانشگاه ها و مراکز آموزشی ایالات متحده آمریکا راه یافتند.

«آژانس طرح های پژوهشی پیشرفته Advanced Research

Project Agency که به اختصار آریا ARPA نامیده می شود در

وزارت دفاع آمریکا مأمور انجام این کار بود. از این رو اولین شبکه اطلاعاتی به نام «آریانت» Arpanet نامیده شد.^۲ آریانت برای این منظور طراحی شد که بتواند کامپیوترهایی را که به وسیله ارتش، پیمانکاران و دانشگاه ها که پژوهش های مرتبط با وزارت دفاع ایالات متحده آمریکا را انجام می دادند، به یکدیگر مرتبط کند. گرچه امروز آریانت وجود ندارد، ولی این شروعی برای ایجاد شبکه تارنماهای تجاری و غیرتجاری بود که امروز بیش از نیم میلیارد نفر از مردم جهان از آن استفاده می کنند. اکنون مردم می توانند به انبوهی از اطلاعات مورد علاقه خود در سراسر گیتی دسترسی داشته باشند. از این رو، اینترنت امروز یک پدیده و رسانه جدید در ارتباطات انسانی جهانی است.

در ماه مارچ ۱۹۸۹ تیم برنرز لی Tim Berners-Lee که اهل انگلستان بود و در سوئیس کار می کرد، امکاناتی را فراهم آورد که مردم بتوانند مطلب و تصویر را برای یکدیگر ارسال دارند.^۳

بدین ترتیب، در دسامبر ۱۹۹۰ اینترنت فعالیت خود را به صورت تارنمای گسترده جهانی World Wide Web که نمونه ای از بزرگراه های اطلاعاتی برای ورود به «جامعه اطلاعاتی» Information Society است، آغاز کرد. در سال ۱۹۹۵ حدود ۹ میلیون نفر و در سال ۲۰۰۰ میلادی بیش از ۱۲۲ میلیون نفر به شبکه های جهانی پیوستند که این رقم روزانه روبه افزایش است.^۴

براساس آمار منتشر شده مؤسسه نیلسن Nielsen، در ماه آوریل ۲۰۰۳ (اردیبهشت ۱۳۸۲)، بیش از ۴۰۸ میلیون (۴۰۸۷۱۵۸۷۱) نفر ماهانه از اینترنت استفاده کرده اند که رشدی برابر ۱/۶۱ درصد نسبت به ماه مارچ ۲۰۰۳ داشته است.^۵ براساس آمار این مؤسسه، هر کاربر در ماه ۲۱ دفعه با تارنماها ارتباط برقرار کرده و ۵۴ دامنه domain را بازدید کرده است. در ماه آوریل ۲۰۰۳، هر کاربر ۸۶۵ صفحه را نگاه کرده و در هر مرتبه ۴۱ صفحه را جستجو کرده است. مدت زمانی که هر کاربر در این ماه وقت صرف کرده ۱۱ ساعت و ۲۲ دقیقه است و هر بار بیش از ۳۲ دقیقه وقت صرف کرده است. این گزارش نشان می دهد که در ماه

(عطر، گل، ادوکلن و...) فراهم شود.^۸

پست الکترونی امکان ارسال و دریافت نامه و پیام‌ها را برای مردم سراسر جهان فراهم آورده است. امروز می‌توان همزمان متن یک نامه را برای ده‌ها نفر در سراسر جهان، بدون مراجعه به پستخانه، فرستاد. با امکانات جدید، می‌توان همزمان هم پیغام فرستاد و هم صدا و تصویر را به سراسر جهان ارسال کرد.

تارنماهای خبری روزانه میلیون‌ها کلمه خیر، گزارش و تصویر را بر روی صفحه خود ارائه می‌دهند و صدها میلیون نفر با مراجعه به این تارنماها از اخبار رویدادهای جهان بهره می‌گیرند. فعالیت تارنماهای خبری و شخصی به قدری گسترده است که برای یک نفر امکان ندارد حتی در مدت ۲۴ ساعت به درصد اندکی از آنها مراجعه و مطالب آن را مطالعه کند.

هر روز میلیون‌ها نفر در گوشه و کنار جهان درباره موضوع‌های گوناگون با یکدیگر بحث و گفت‌وگو می‌کنند. بنابراین، می‌توان گفت که محتوای آنچه در تارنماها مبادله می‌شود به وسعت تفکر و اندیشه بشر بستگی دارد.

بهترین گروه ارتباطی در اینترنت، شبکه جهانی تارنما (www) World Wide Web است که هم امکان جست‌وجو و ذخیره اطلاعات و هم امکان ارسال پیام و پس‌فرست را برای کاربران فراهم کرده است. به زبان ساده، هر تارنما تعداد زیادی اسناد و مدارک را در خود ذخیره کرده است. آدرس تارنماها مانند شماره تلفن افراد مشخص و ثابت است و هر کس با مراجعه به آدرس تارنماهای موردنظر خود می‌تواند به تارنمای دیگری پیوند Link داده شود و از آنجا نیز مجدداً به تارنماهای دیگر اتصال پیدا کند. بنابراین، این شبکه تارنماهای عنکبوتی نامرئی که در سراسر عالم گسترده است، امکان دسترسی مردم جهان را به هر آنچه که می‌خواهند به دست آورند، فراهم کرده است. به این نکته نیز باید توجه داشت که هیچ سازمانی کنترل عضویت در شبکه جهانی تارنماها را به عهده ندارد و هیچ سازمان متمرکز جهانی برای مسدود کردن تارنماها وجود ندارد.

جدول شماره ۲ تعداد کاربران شبکه‌های جهانی تارنماها را در سال ۲۰۰۲ نشان می‌دهد.^۹ همان‌طور که این جدول نشان می‌دهد، برآورد دسترسی مردم به اینترنت در کل جهان بیش از ۶۰۵ میلیون نفر است.

در ایران، دسترسی مردم به اینترنت و خدمات آن نظیر پست الکترونی از سال ۱۹۹۵ از

جدول شماره ۲: تعداد و درصد کاربران از تارنماها در سال ۲۰۰۲

قاره‌ها و مناطق	تعداد	درصد
۱. اروپا	۱۹۰ ۹۱۰ ۰۰۰	۳۱/۵۲
۲. آسیا و اقیانوسیه	۱۸۷ ۲۴۰ ۰۰۰	۳۰/۹۱
۳. آمریکا و کانادا	۱۸۲ ۶۷۰ ۰۰۰	۳۰/۱۶
۴. آمریکای لاتین	۳۲۳۵ ۰۰۰	۵/۵۱
۵. آفریقا	۶۳۱۰ ۰۰۰	۱/۰۵
۶. خاورمیانه	۵۱۲۰ ۰۰۰	۰/۸۵
جمع کل جهان	۶۰۵۶۰۰۰۰۰	۱۰۰/۰۰

طریق شبکه «ندا رایانه» - متعلق به شهرداری تهران - و برخی شبکه‌های دیگر آغاز شد. براساس اظهارات مدیر امور دیتای شرکت مخابرات ایران در سال ۱۳۸۲، بین ۱/۷ میلیون تا دو میلیون نفر ماهانه در ایران از اینترنت استفاده می‌کنند.^{۱۰}

ب: پیدایش روزنامه‌های الکترونی

در ۱۷ ماه مه ۱۹۹۱، یک مؤسسه پژوهشی در ژنو به نام CERN، معیارها یا استانداردهای شبکه جهانی تارنماها را منتشر کرد.^{۱۱} در ماه مه ۱۹۹۲، یک سال بعد، روزنامه «شیکاگو تریبون» در ایالات متحده آمریکا، نخستین نسخه روزنامه الکترونی را با نام «شیکاگو آن لاین» Online Chicago بر روی مانیتور کامپیوترها فرستاد.^{۱۲}

براساس نشریه الکترونی ناشر و سردبیران Editor Publisher، تا ماه آوریل ۲۰۰۱، بیش از ۱۲ هزار (۱۲۸۷۸) رسانه خبری الکترونی در ایالات متحده آمریکا موجود بوده است.^{۱۳} در دهه اول روزنامه‌های الکترونی، نه تنها هزاران رسانه خبری تارنماهای خود را راه‌اندازی کردند، بلکه میلیون‌ها نفر کاربر و گروه‌های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و نظایر آن نیز تارنماهای خود را وارد شبکه جهانی تارنماها کردند.

ج: انواع نشریه‌های الکترونی: مطبوعات، روزنامه، مجله
نشریات الکترونی را می‌توان از نظر امکاناتی که برای کاربران فراهم می‌کنند، به سه دسته اصلی تقسیم کرد:

۱. نسخه فشرده الکترونی روزنامه
چاپی به صورت تصویری
Portable Document Format (PDF)

در این نمونه متن روزنامه چاپی مرور Scan شده و بر روی صفحه کامپیوتر قرار

پیشرفت‌های

تکنولوژی‌های نوین ارتباطی
که تاکنون برای بیش از
نیم‌میلیارد نفر از مردم دنیا
امکان دسترسی به شبکه‌های
اطلاعاتی را پدید آورده، ابعاد
گوناگون جامعه جهانی را
تحت تأثیر قرار داده است.

موردنظرشان است و نیازهای آنان را در زمینه‌های خبری و غیرخبری تأمین می‌کند.

الف: شیوه دروازه‌بانی سنتی

سردبیران اخبار را ارزش‌گذاری و انتخاب می‌کنند.

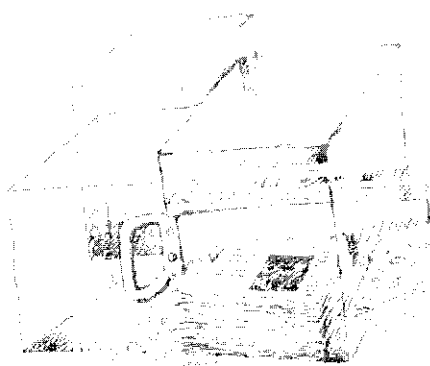
با انتخاب تیتراها در اندازه‌های مختلف،

خبرها را کوچک و یا بزرگ و برجسته می‌کنند.

در جهت تأثیرگذاری روی افکار عمومی

و هدایت آن تلاش می‌کنند.

با محدودیت جا در صفحه‌های روزنامه روبه‌رو هستند.

می‌گیرد و امکان جست‌وجو Search برای موضوع‌های خاص وجود ندارد.

۲. روزنامه‌های الکترونی قابل

جست‌وجو

شکل این روزنامه‌ها در صفحه کامپیوتر با روزنامه چاپی تفاوت دارد. اکثر روزنامه‌های الکترونی خارجی به این صورت است و معمولاً هر ساعت با مطالب جدید تغییر می‌کند.

۳. ترکیب هر دو مورد مذکور

برخی از روزنامه‌ها، نیم‌صفحه اول روزنامه چاپی خود را به صورت تصویری و بقیه صفحه‌ها را به صورت نوشتاری با قابلیت جست‌وجو ارائه می‌دهند.

علاوه بر تارنماهای روزنامه‌ها، موتورهای جست‌وجو مانند یاهو (Yahoo) که تارنمای آن به زبان‌های مختلف از جمله فارسی (www.Yahooir.com) ارائه می‌شود، Google, MSN و نظایر آن، اخبار و مطالب روزنامه‌ها و خبرگزاری‌های مختلف را جمع‌آوری و ارائه می‌کنند. همچنین، هزاران روزنامه الکترونی و تارنماهای خبری دیگر نیز در ارائه اخبار، گزارش‌ها و مطالب گوناگون مشارکت دارند.

بخش دوم: مقایسه دروازه‌بانی خبر در روزنامه‌های

الکترونی و روزنامه‌های سنتی

با پیشرفت‌های فناوری‌های ارتباطی، برای بیش از نیم‌میلیارد نفر از مردم دنیا، و از جمله ایران، امکان دسترسی به شبکه‌های اطلاعاتی داخلی و خارجی به‌وجود آمده است. اگرچه اطلاع‌جویی از این طریق مستلزم داشتن امکانات اولیه (کامپیوتر، مودم، خط تلفن، اشتراک به شبکه اینترنت) است، با این حال، انتخاب و گزینش پیام در دست کاربران است.

به‌طور سنتی، به کسانی که در تحریریه رسانه‌ها و سازمان‌های خبری در فرایند تهیه، گزینش و ارائه پیام‌های خبری فعالیت دارند، «دروازه‌بان» Gatekeeper می‌گویند.

در روزنامه‌های الکترونی و تارنماهای خبری اطلاعاتی که بر روی تارنماها قرار می‌گیرد توسط گزینشگران دیگری انتخاب شده و به‌خاطر عدم کمبودجا، آن‌گونه که در روزنامه‌های سنتی مطرح است، مطالب گوناگون ارائه می‌شود و کاربران خود می‌توانند آنها را گزینش کنند. از طرف دیگر، با توجه به تعدد و تکثر تارنماها، کاربران می‌توانند به تارنماهایی مراجعه کنند که

ب: شیوه دروازه‌بانی روزنامه‌های الکترونی

کاربران روزنامه‌های الکترونی، جای سردبیران را گرفته‌اند؛

انتخاب مطلب توسط کاربران صورت می‌گیرد؛

هر کاربر به دنبال تأمین نیازهای اطلاعاتی خویش است؛

محدودیت جا در صفحه روزنامه‌های الکترونی وجود ندارد؛

با ایجاد پیوندها Links خبر جنبه تعاملی Interaction پیدا

می‌کند و از حالت خطی Linear روزنامه‌های سنتی خارج می‌شود؛

امکان شخصی‌سازی Personalization مطالب در

روزنامه‌های الکترونی وجود دارد. بدین‌ترتیب که هر کاربر می‌تواند

خبرها و مطالب موردنظر خود را جست‌وجو و مطالعه کند. مثلاً در تارنمای

Yahoo کاربر می‌تواند صفحه نمایش خود را به صورت My Yahoo

تدوین کند.

بنابراین، در روزنامه‌های الکترونی، کاربران می‌توانند آنچه را که

می‌خواهند از بین روزنامه‌ها و تارنماها انتخاب کنند.

بخش سوم: مخاطبان پیام‌های روزنامه‌های الکترونی

در یک ارتباط مؤثر، کلید موفقیت، شناخت مخاطب است. این گفته

که چه در ارتباط میان فردی و چه در ارتباط جمعی باید مخاطب را

شناخت و از خواسته‌ها و نیازهای او آگاه بود، واقعیت دارد.

در بین نظریه‌های ترغیب و اقناع Persuasion، سه نظریه بر

پژوهش‌های دریافت پیام و شخصیت مخاطبان تأثیر گذاشته است.^۴

یکی از این نظریه‌ها، نظریه یادگیری Learning Theory است که

انسان را موجودی منطقی می‌داند که تصمیم‌گیری‌های او براساس

اطلاعاتی است که یا آموخته و یا از راه تجربه به دست آورده است.

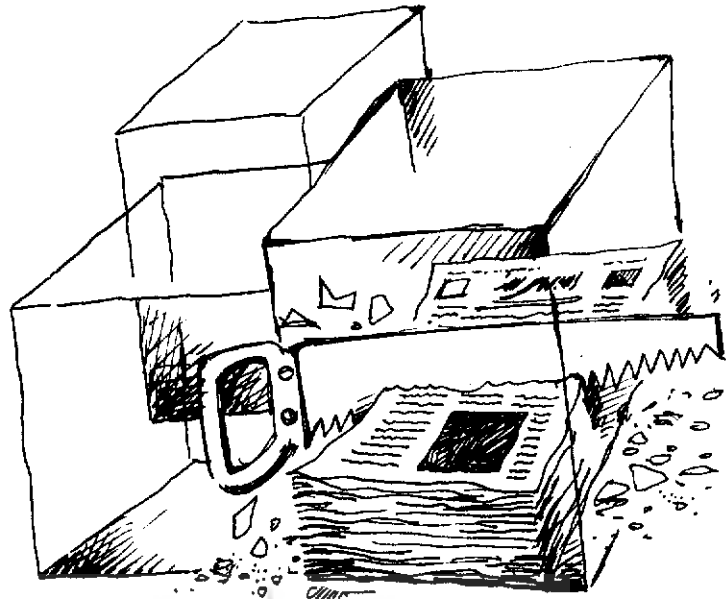
دومین نظریه، نظریه هماهنگی یا ناهماهنگی شناختی

Cognitive Dissonance or Consonance است. این

نظریه می‌گوید انسان نه موجودی منطقی بلکه در مقابل پیام‌هایی که

قرار می‌گیرد به منظور حفظ عقاید، نگرش‌ها و رفتار موجود، آن را

عقلایی توجیه می‌کند. سومین نظریه، نظریه کارکردی Functional است. مطابق این نظریه، انسان نگرش‌های جدید را برای ارضای نیازهای خود انطباق می‌دهد. نگرش‌های جدید را تا زمانی که قابل استفاده هستند حفظ می‌کند. این نظریه‌ها الزاماً متناقض یکدیگر نیستند. در بسیاری از موارد مکمل یکدیگر در تبیین عکس‌العمل مخاطبان نسبت به پیام‌های ارتباطی هستند.

شرام این مفاهیم را در مقاله معروف خود به نام «ماهیت خبر» در سال ۱۹۴۹ مطرح کرد و از آن زمان تا به حال تحقیقات بسیاری با استفاده از این مفاهیم انجام شده است.^{۱۶} شرام اعتقاد داشت که انتخاب پیام (خبر) باید به گونه‌ای برای خواننده منفعت یا پاداشی به همراه داشته باشد تا آنان به خواندن آن مطلب جلب شوند. شرام می‌گوید، برخی از مطالب پاداش خود را آتی می‌دهد، در حالی که برخی دیگر پاداش تأخیری یا آتی

به همراه دارد.

شرام در دسته «پاداش آتی» مطالب مربوط به جنایات، سوءاستفاده‌ها، حوادث و اتفاقات، ورزش، رویدادهای اجتماعی و مطالب مورد علاقه انسانی را قرار می‌دهد. در دسته «پاداش آتی»، شرام مطالب مربوط به امور اقتصادی، علوم، مسائل اجتماعی، آموزش، هوا، بهداشت و سلامتی و نظایر آن را قرار می‌دهد.^{۱۷}

دریافت پاداش آتی یا آتی بین افراد متفاوت است. مطلبی ممکن است برای یک نفر پاداش آتی و برای دیگری، با توجه به ویژگی‌های آن پیام، پاداش آتی داشته باشد.

در مطالعه دیگری شرام با استفاده از مفهوم «پاداش مورد انتظار» و «انرژی لازم»، «تمایل به انتخاب» خواننده را به صورت کسر زیر، مطرح می‌کند:^{۱۸}

$$\text{پاداش مورد انتظار} = \frac{\text{تمایل به انتخاب}}{\text{انرژی مورد انتظار لازم}}$$

براین اساس، تمایل خواننده به انتخاب یک نشریه یا خواندن یک مطلب خارج قسمت کسری است که «پاداش مورد انتظار خواننده» از خواندن مطلب، در صورت کسر و کوشش و «انرژی مورد انتظار لازم» برای خواندن آن مطلب، در مخرج کسر قرار گیرد.

بدین ترتیب، هرچه مخرج کسر کوچک‌تر باشد، یعنی زمان کمتر و کوشش کمتری برای مطالعه ضروری به نظر رسد، و از طرف دیگر، خواننده انتظار پاداش بیشتری را متصور شود، تمایل او به انتخاب پیام بیشتر می‌شود.

کوتاه سخن آن‌که، به نظر می‌رسد پویایی کاربران روزنامه‌های

الف: رویارویی انتخابی مخاطبان

فرضیه «رویارویی انتخابی» Selective Exposure یکی از مشتقات اصلی نظریه هماهنگی یا ناهماهنگی شناختی است که رفتار انسان را تبیین می‌کند. نظریه ناهماهنگی توسط «لئون فستینجر» Leon Festinger در سال ۱۹۵۷ عنوان شد و در دهه ۱۹۶۰، با وجود موافقان و مخالفان بسیار، مورد توجه گسترده‌ای قرار گرفت.^{۱۹} توجه مخالفان این نظریه به این نکته معطوف بود که نظریه ناهماهنگی، بسیاری از اصول نظریه‌های یادگیری را نادیده می‌گیرد.

فستینجر معتقد بود ناهماهنگی شناختی در افراد وقتی به وجود می‌آید که شناخت یا معرفت‌های متعدد، همزمان با یکدیگر در تناقض باشند. شناخت، اندیشه‌ای درباره رفتار، نگرش، عقیده یا انتخاب است. تناقض در شناخت وقتی است که منطقی، عقل سلیم، تجربیات شخصی، دانش موجود، با یکدیگر سازگاری نداشته باشند. در چنین مواردی انسان نمی‌تواند دویا چند موضوع متناقض را همزمان تبیین کند. برای از بین بردن این ناهماهنگی انسان پیامی را انتخاب می‌کند که با عقاید، نگرش‌ها و رفتار او سازگار و هماهنگ باشد و از پیام‌هایی که با ساختار فکری او در تناقض است اجتناب می‌ورزد.

ب: پاداش آتی و آتی پیام

ویلبر شرام Wilbur Schramm، دانشمند علوم ارتباطات معتقد بود که انسان پیام‌های ارتباطی را برای «پاداش آتی» Immediate Reward یا «پاداش آتی» Delayed Reward انتخاب می‌کند.

جدول شماره ۳. تعداد و درصد میزان اعتبار اخبار روزنامه‌ها، تلویزیون و تارنما

رسانه	اعتبار کم	اعتبار متوسط	اعتبار زیاد	جمع
روزنامه	۷۰ (۸/۷)	۵۹۳ (۷۳/۵)	۱۲۴ (۱۷/۸)	۸۰۷
تلویزیون	۱۲۴ (۱۵/۳)	۶۰۱ (۷۳/۴)	۸۴ (۱۰/۴)	۸۰۹
تارنماها	۵۶ (۱۲/۴)	۳۳۳ (۷۳/۸)	۶۲ (۱۳/۷)	۴۵۱

درصدها در داخل پراکنش نشان داده شده است.

جدول شماره ۴. تعداد و درصد منابع مورد اعتماد در اخبار متناقض داخلی و خارجی

منبع مورد اعتماد	اخبار داخلی		اخبار خارجی	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
روزنامه‌های کشور	۱۲۷	۱۲/۳	۱۱۶	۹/۷
رادیو (صدای ج.ا.ا)	۲۵	۳/۸	۶۶	۵/۵
تلویزیون (سیمای ج.ا.ا)	۵۱۴	۴۲/۸	۴۸۲	۴۰/۲
دوستان و خویشاوندان	۶۸	۵/۷	۲۸	۴/۰
رادیو و تلویزیون‌های خارجی	۱۴۷	۱۲/۹	۲۰۳	۱۶/۹
اخبار اینترنت	۲۶۱	۲۱/۸	۲۷۳	۲۲/۸
بدون پاسخ	۱۰	۰/۸	۱۲	۱/۰
جمع	۱۲۰۰	۱۰۰/۰	۱۲۰۰	۱۰۰/۰

اطلاعات را از کدام یک از منابع به دست آورید؟

در هر چهار سؤال از پاسخگویان خواسته شد که فقط یک مورد از موارد زیر را انتخاب کنند:

۱. روزنامه‌های کشور

۲. رادیو (صدای جمهوری اسلامی)

۳. تلویزیون (سیمای جمهوری اسلامی)

۴. دوستان و خویشاوندان

۵. رادیو و تلویزیون‌های خارجی

۶. اخبار اینترنت

جدول شماره ۴ تعداد و درصد منابع مورد

اعتماد را در هنگام دریافت اخبار متناقض داخلی

و یا خارجی نشان می‌دهد. همان‌طور که ملاحظه

می‌شود، در بین منابع مورد اعتماد، هنگام کسب

خبرهای متناقض داخلی و خارجی، تلویزیون

سیمای جمهوری اسلامی ایران در مرتبه اول و

اینترنت در مرتبه دوم قرار دارد. رادیو و

تلویزیون‌های خارجی در مرتبه سوم و

روزنامه‌های کشور در مرتبه چهارم قرار دارند.

رادیو صدای جمهوری اسلامی ایران و دوستان و

بستگان (ارتباط میان‌فردی) در این میان نقش

چندان مهمی ندارند.

اگر پاسخگویان را به دو گروه سنی «۱۵-۳۰»

سال» و «۳۱ سال و بیشتر» تقسیم کنیم، در

خصوص منبع مورد اعتماد هنگام کسب متناقض

الکترونی و تارنماها در گزینش و انتخاب مطالب مورد علاقه و نیاز خود در مرحله اول و پاداشی که آنان از خواندن مطالب برای خود تصور می‌کنند در مرحله دوم، را با در نظر گرفتن نظریه هماهنگی و ناهماهنگی شناختی، بتوان تبیین کرد. نحوه ارائه مطالب در روزنامه‌های الکترونی و تارنماها نشانگر این مطلب است که کاربران راهی جز انتخاب آنچه بتواند نیازها و خواسته‌های آنان را تأمین کند، ندارند.

حال پرسش این است که آیا کاربران روزنامه‌های الکترونی و تارنماها از خوانندگان روزنامه‌های سنتی آگاه‌ترند؟ پاسخ تا حدودی منفی است. نحوه استفاده کاربران از روزنامه‌های الکترونی و مدت زمانی که وقت صرف خواندن مطالب می‌کنند. که روزانه حدود نیم‌ساعت است. بیشتر به خواندن خلاصه مطالب، و حداکثر تیترو لید مطالب منتخب با تمایلات آنان سپری می‌شود.^{۱۱}

موضوع دیگر آن است که کاربران روزنامه‌های الکترونی و تارنماها معمولاً به تارنمای روزنامه‌هایی که به صورت چاپی مورد علاقه آنان است و یا تارنمای رادیو و تلویزیون‌هایی که بیشتر از برنامه‌های آن استفاده می‌کنند، برای کسب اطلاعات مراجعه می‌کنند. یکی از دلایل مهم این انتخاب موضوع اعتماد کاربران به تارنماهای انتخابی آنان است.^{۱۲}

اسپیرو کیوسیس Spiro Kioussis، استاد دانشگاه ایالتی آیووا در ایالات متحده آمریکا در مقاله‌ای با عنوان «اعتماد یا عدم اعتماد عمومی؟: تصورات اعتبار رسانه‌ها در عصر اطلاعات»، به مقایسه اعتماد مردم به اخبار سه رسانه تلویزیون، روزنامه و تارنما پرداخته است.^{۱۳} یافته‌های او نشان می‌دهد مردم به ترتیب بیشتر به روزنامه، اخبار تارنماها و تلویزیون اعتماد دارند. جدول شماره ۳، درصد اعتماد به سه رسانه را به تفکیک کم، متوسط و زیاد نشان می‌دهد.

■ حکومت‌های اقتدارگرا که در طول حیات خود نظارت و کنترل مطبوعات، رادیو و تلویزیون را در دست داشته‌اند، راه‌های مقابله با شبکه جهانی اینترنت Internet را نیز یافته و نظارت و کنترل آن را به دست گرفته‌اند.

در تحقیقی با عنوان «بررسی میزان اعتماد مردم به رسانه‌های خبری و رابطه آن با اعتماد به نهادهای دولتی»^{۱۴} در بخشی از پرسشنامه از ۱۲۰۰ نفر شهروندان ۲۰ منطقه تهران، در مردادماه ۱۳۸۲، سؤال شد:

- الف: اگر در مورد یک رویداد (داخلی/خارجی) خبرهای متناقض دریافت داشتید، کدام یک از منابع را بیشتر باور می‌کنید؟
ب: اگر بخواهید در مورد یک رویداد (داخلی/خارجی) که تازه اتفاق افتاده اطلاعات جدید و بیشتری کسب کنید، ترجیح می‌دهید این

جدول شماره ۵. تعداد و درصد منابع مورد اعتماد برای کسب اطلاعات داخلی و خارجی

منبع مورد اعتماد		اخبار داخلی		اخبار خارجی	
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱۸۰	۱۵/۰	۱۲۸	۱۰/۷	روزنامه‌های کشور	
۷۰	۵/۸	۵۷	۴/۸	رادیو (صدای ج.ا.ا.)	
۲۴۵	۳۷/۱	۴۰۸	۳۴/۰	تلویزیون (سیمای ج.ا.ا.)	
۷۳	۶/۱	۶۶	۵/۵	دوستان و خویشاوندان	
۱۷۵	۱۴/۶	۲۱۲	۱۷/۷	رادیو و تلویزیون‌های خارجی	
۲۵۳	۲۱/۱	۳۲۰	۲۶/۷	اخبار اینترنت	
۲	۰/۳	۹	۰/۸	بدون پاسخ	
۱۲۰۰	۱۰۰/۰	۱۲۰۰	۱۰۰/۰	جمع	

الکترونی و تارنماهای خبری، سانسور مطالب آنان توسط دولت‌ها نیز روبه افزایش است. باور عمومی این است که روزنامه‌های الکترونی و تارنماهای خبری تهدیدی غیرقابل کنترل برای حکومت‌های اقتدارگرا هستند. مطالعات مختلف در این زمینه نشان می‌دهد که چنین نیست. حکومت‌های اقتدارگرا که در طول حیات خود کنترل مطبوعات، رادیو و تلویزیون را در دست داشته‌اند، راه‌های مقابله با اینترنت را نیز پیدا کرده‌اند و کنترل آن را نیز به دست گرفته‌اند. اگرچه آثار بلندمدت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی اینترنت هنوز به صورت سؤال مطرح است، با این حال آثار کوتاه‌مدت آن در اکثر کشورها ملاحظه می‌شود.

گزارش «آزادی مطبوعات در سال ۲۰۰۳: بررسی جهانی رسانه‌های

مستقل» که وضعیت آزادی رسانه‌ها را در سال ۲۰۰۲ میلادی مورد بررسی قرار داده است، نشان می‌دهد که در سال ۲۰۰۲، از ۱۹۳ کشور مورد بررسی، ۷۸ کشور (۴۱ درصد) «آزاد»، ۴۷ کشور (۲۴ درصد) «نیمه آزاد» و ۶۸ کشور (۳۵ درصد) «غیرآزاد» ارزیابی شده‌اند.^۳

در این بررسی سه معیار حقوقی، سیاسی و اقتصادی با امتیازهایی به ترتیب ۴۰، ۳۰ و ۳۰ در نظر گرفته شده است. کشورهای «آزاد» کشورهای نامیده شده‌اند که امتیاز بین صفر تا ۳۰، کشورهای «نیمه آزاد» بین ۳۱ تا ۶۰ و کشورهای «غیرآزاد» کشورهای در نظر گرفته شده‌اند که بین ۶۱ تا ۱۰۰ امتیاز به دست آورده‌اند. از نظر توزیع جمعیت، ۳۰ درصد از جمعیت دنیا در کشورهای آزاد، ۳۸ درصد در کشورهای نیمه آزاد، و ۴۲ درصد در کشورهای غیرآزاد زندگی می‌کنند.^۴ پنج کشور اولی که در رده کشورهای «آزاد» قرار گرفته‌اند و امتیاز بین صفر تا ۱۰ بدست آورده‌اند، عبارتند از: بلژیک، سوئیس، سوئد، فنلاند و نروژ. پنج کشوری که در رده

اخبار داخلی، ۳۰/۶ درصد از گروه سنی «۱۵-۳۰ سال» اینترنت را برگزیده‌اند و در مورد اخبار خارجی، ۳۲/۴ درصد از همین گروه اینترنت منبع مورد اعتماد آنان است.

همچنین، اگر تحصیلات پاسخگویان را نیز در نظر بگیریم، در مورد اخبار داخلی ۳۳/۷ درصد افراد با تحصیلات بالاتر از دیپلم اینترنت را منبع مورد اعتماد هنگام دریافت اخبار متناقض داخلی انتخاب کرده‌اند و ۳۴/۲ درصد اینترنت را منبع کسب اطلاعات بیشتر برای رویداد خارجی معرفی کرده‌اند.

در هر دو مورد، بیش از ۷۰ درصد از بی‌سوادان و یا کسانی که تحصیلات ابتدایی دارند، اخبار تلویزیون جمهوری اسلامی را هنگام دریافت خبرهای متناقض باور دارند.

برای کسب اطلاعات بیشتر در مورد رویداد داخلی و یا خارجی که تازه اتفاق افتاده است، همان‌طور که جدول شماره ۵ نشان می‌دهد، تلویزیون سیمای جمهوری اسلامی ایران در مرتبه اول و اینترنت در مرتبه دوم قرار دارد. رادیو و تلویزیون‌های خارجی در مرتبه سوم و روزنامه‌های کشور در مرتبه چهارم قرار دارند. در این مورد نیز رادیو صدای جمهوری اسلامی ایران و دوستان و بستگان (ارتباط میان فردی) نقش چندان مهمی ندارند.

برای کسب اطلاعات بیشتر در خصوص اخبار داخلی، ۲۹ درصد در گروه سنی «۱۵-۳۰ سال» اینترنت را برگزیده‌اند و در مورد اخبار خارجی،

۳۴/۷ درصد از همین گروه اینترنت منبع اول کسب اطلاعات بیشتر برای آنان است.

همچنین، اگر تحصیلات پاسخگویان را نیز در نظر بگیریم، در مورد اخبار داخلی ۳۱/۹ درصد افراد با تحصیلات بالاتر از دیپلم، اینترنت را برای کسب اطلاعات بیشتر در مورد یک رویداد داخلی انتخاب کرده‌اند و ۳۴ درصد اینترنت را منبع کسب اطلاعات بیشتر برای رویداد خارجی معرفی کرده‌اند.

نتایج اولیه این بررسی نشان می‌دهد که اینترنت راه خود را به عنوان یک رسانه مهم در بین افراد جوان‌تر و با تحصیلات بیشتر باز کرده است، هرچند که صحت مطالب بسیاری از تارنماهای خبری مورد سؤال است که نیاز به بررسی بیشتر دارد.

بخش چهارم: سانسور و آزادی بیان در روزنامه‌های الکترونی و تارنماهای خبری و غیرخبری

به موازات گسترش تعداد روزنامه‌های

■ پیش‌بینی می‌شود که در آینده نه چندان دور، علاوه بر به‌کارگیری حواس شنوایی و بینایی که امروزه کاربران از آن استفاده می‌کنند، امکان استفاده از حس لامسه مجازی برای تشخیص نرمی و زبری اشیاء و حس بویایی مجازی برای تشخیص بوهای محلول‌ها (عطر، گل، ادوکلن و ...) فراهم شود.

Information Communication Technologies

توانایی کنترل و توسعه اینترنت را در درون مرزهای خود دارا هستند.

چالش‌های بالقوه در استفاده از اینترنت به شرح زیر است:

۱. محدودیت دسترسی به تارنماها در شبکه جهانی اینترنت
۲. فیلترگذاری محتوای تارنماها
۳. مانیتور کردن فعالیت‌های کاربران اینترنت
۴. ممنوعیت استفاده از اینترنت

در حالی که در کشورهای غربی این باور حاکم است که اینترنت نیرویی گریزناپذیر در توسعه دموکراسی است و انقلاب ارتباطات، دموکراسی و آزادی بیان را با خود به همراه خواهد آورد، حکومت‌های اقتدارگرا شیوه‌های مقابله با اینترنت و بزرگراه‌های اطلاعاتی را به وجود آورده‌اند.^{۲۸}

به‌طور کلی، دولت‌ها برای مقابله با اینترنت دو شیوه را اتخاذ کرده‌اند:

۱. **شیوه واکنشی Reactive:** در این شیوه که بیشتر آشکار است، دولت نظارت و کنترل تارنماها و چگونگی استفاده کاربران از آن را به عهده دارد. این کار از طریق محدودیت برای دسترسی کاربران به شبکه، فیلترگذاری محتوای تارنماهای منتخب با استفاده از نرم‌افزارهای خاص، مانیتور کردن نحوه استفاده کاربران و حتی ممنوعیت استفاده از اینترنت صورت می‌گیرد.

۲. **شیوه پیش‌گستر Proactive:** در این

شیوه دولت از توسعه و استفاده از اینترنت بیشتر برای منافع و تبلیغات داخلی و خارجی خود استفاده می‌کند. در این راهبرد، کنترل دولت بر تارنماها وجود دارد. به نمونه‌هایی از کشورها نگاه می‌کنیم:

چین

دسترسی مردم چین به اینترنت برای اولین بار در سال ۱۹۹۳ به وجود آمد. آمار رسمی دولت چین حاکی است که تعداد ۲۲/۵ میلیون نفر در سال ۲۰۰۰ به شبکه‌های اینترنت دسترسی داشته‌اند. آمارهای منابع بین‌المللی کاربران را نزدیک به ۱۷ میلیون تخمین زده است. در دسامبر ۲۰۰۲ تعداد استفاده‌کنندگان از اینترنت را بیش از ۶۰ میلیون نفر پیش‌بینی کرده‌اند.^{۲۹}

گسترش تارنماها در چین باعث نگرانی مقامات دولتی شده است و درصدد کنترل تارنماها هستند. زمانی که دولت کمونیستی چین در سال ۱۹۴۹ روی کار آمد، کنترل زیرساخت‌های

کشورهای «غیرآزاد» قرار گرفته‌اند و امتیاز بین ۹۱ تا ۱۰۰ کسب کرده‌اند، عبارتند از: برمه، ترکمنستان، عراق، کره شمالی و کوبا.^{۳۰}

ایران با کسب امتیاز بین ۷۱ تا ۸۰ امتیاز در دسته کشورهای «غیرآزاد» به همراه ۲۵ کشور دیگر با نام‌های افغانستان، آذربایجان، مصر، قرقیزستان، قزاقستان، لبنان، عمان، عربستان سعودی، سوریه، تاجیکستان، امارات متحده عربی، توگو، تونس، برونی، آنگولا، بروندی، چین، گینه، هائیتی، لائوس، لیبیا، مالزی، رواندا، سومالی و سوازیلند قرار گرفته است.^{۳۱}

در «بررسی آزادی مطبوعات: سال ۲۰۰۱»، که توسط مؤسسه Freedom House مستقر در ایالات متحده آمریکا انجام شد، نحوه برخورد دولت‌ها با چگونگی استفاده مردم از اینترنت در ۱۳۱ کشور دنیا مورد مطالعه قرار گرفته است. در این بررسی، کشورها از جنبه محدودیت استفاده از اینترنت به سه دسته تقسیم شدند: «بسیار محدود»، «نسبتاً محدود» و «کمتر محدود».^{۳۲}

پنجاه‌ونه کشور (۴۵ درصد) از کشورهای مورد بررسی در دسته «کمتر محدود» قرار گرفتند. در این گروه از کشورها، مردم برای دسترسی به اینترنت، هیچ‌گونه محدودیتی ندارند و یا با محدودیت بسیار کم مواجه هستند.

در دسته «نسبتاً محدود»، ۵۳ کشور (۴۰/۵ درصد) قرار دارند که به نحوی محدودیت‌هایی برای استفاده از اینترنت به وجود آورده‌اند. این محدودیت‌های نسبی شامل محدودیت‌های اقتصادی، برای دسترسی به تارنماها، محدودیت‌های حقوقی و قانونی، از جنبه محتوای تارنماها و جرائم و تنبیهات مربوط به آن است.

در دسته سوم، ۱۹ کشور (۱۴/۵ درصد) محدودیت‌های زیادی برای استفاده‌کنندگان از اینترنت ایجاد کرده‌اند. در این کشورها شرکت‌های فراهم‌کننده خدمات اینترنت -ISP- Internet Service Provider دولتی و یا اگر خصوصی هستند با نظارت و کنترل دولت اداره می‌شوند. در این کشورها، کسانی که از اینترنت استفاده نامشروع و خارج از سیاست‌های رسمی دولت کنند به جریمه، آزار و زندان محکوم شده‌اند.^{۳۳}

بسیاری از حکومت‌های اقتدارگرا با تجربه‌های تاریخی و بلندمدت کنترل و نظارت بر مطبوعات، رادیو، تلویزیون و زیرساخت‌های تکنولوژی‌های ارتباطی و اطلاعاتی (ICT)

■ هیچ سازمانی کنترل

عضویت در شبکه جهانی

تارنماها را به عهده ندارد و

هیچ سازمان متمرکز جهانی

برای مسدود کردن تارنماها

وجود ندارد.

■ در یک ارتباط مؤثر، کلید

موفقیت، شناخت مخاطب است.

این گفته که چه در ارتباط

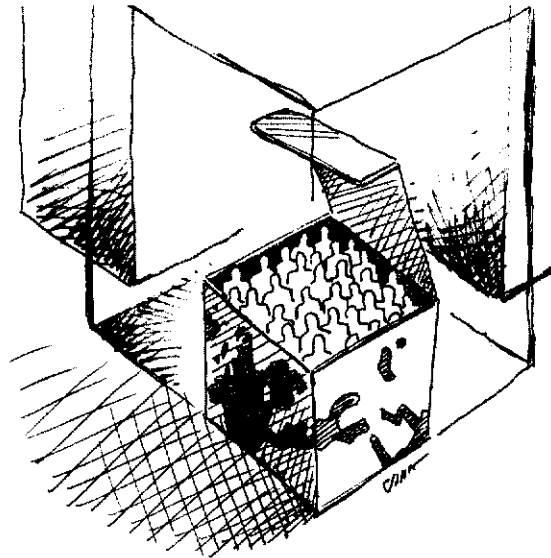
میان فردی و چه در ارتباط

جمعی باید مخاطب را شناخت

و از خواسته‌ها و نیازهای او

آگاه بود، واقعیت دارد.

ارتباطی را به عهده گرفت. دولت چین در زمان دان شیپینگ Xiaoping Deng با اصلاحات اقتصادی، کنترل ICT را تا حدودی رها و مقررات زدایی بخشی از مخابرات را آغاز کرد. این که بانی توسعه اینترنت در چین دولت بوده است تردیدی نیست. قبل از این که اینترنت یک پدیده جهانی شود، دولت چین، فرایند اطلاعاتی سازی Informatization را با استفاده از تکنولوژی های نوین ارتباطی آغاز کرده بود.^{۳۳}

در سال ۱۹۹۳، دولت چین با توافق دانشگاه استنفورد Stanford

به شبکه جهانی تارنماها پیوست.^{۳۴} در همین سال «طرح های طلایی» Golden Projects را به وجود آورد که ارتباط بین وزارتخانه ها و ادارات دولتی را فراهم می کرد. با توجه گسترش شبکه های اطلاع رسانی و اختلافاتی که بین وزارت پست و مخابرات و وزارت صنایع الکترونیک برای کنترل تارنماها به وجود آمد، دولت چین کمیته ای را مأمور این کار کرد.

دولت چین انواع محدودیت ها را برای کاربران اینترنت به اجرا گذاشته است. این اقدامات شامل فیلترگذاری و بستن تارنماها، شنود اتاق های گفت و گو، و کنترل محتوای مطالب ارسالی، بستن کافی نت ها، و تبلیغ برای خودسانسوری در بین کاربران بوده است. به طور کلی دولت چین راهبرد واکنشی را اتخاذ کرده است.

بسیاری از نگرانی های دولتمردان چینی متمرکز بر تأثیر اینترنت بر مردم چین است. نگرانی از آنجاست که اینترنت با انتشار مطلب، عکس و تصویر، سلطه دولت را در جریان انتقال اطلاعات و ایندولوژی دولتی به چالش می طلبد. دولتمردان بر این باورند که با افزایش تعداد جوانان و تحصیل کرده های چینی و دسترسی بیشتر آنان به روزنامه های الکترونی و تارنماها، افزایش آگاهی ها، تمایل نسبت به کالاها و فرهنگ غربی، توازن هنجارهای سیاسی را به هم می زند.^{۳۵}

افزون بر این که اتاق های گپ و تالارهای

گفت و گو که مسائل اجتماعی و سیاسی را مورد بررسی قرار می دهند، برای دولت مسائلهای است که سبب می شود سلطه ارتباطی خود را بر جریان اطلاعات و اخبار از دست بدهد. حتی، برخی براین باورند که شرکت افراد در اتاق های گپ و تالارهای گفت و گو، منجر به آزادی سیاسی کشور خواهد شد.^{۳۳}

برای مقابله با این چالش ها، مقامات چینی دو راهبرد فیلترگذاری محتوا و تشویق و تبلیغ برای خودسانسوری را به کار گرفته اند. دولت برخی از تارنماهای رسانه های خبری،

سازمان های حقوق بشر و تارنماهایی که جنبه سیاسی داشته اند را مسدود کرده است.

در اکتبر سال ۲۰۰۰، وزارت صنعت اطلاعات چین مجموعه ای از مقررات را ارائه داد که در آن انتشار مطالب حساس را در اینترنت ممنوع کرده است. با این حال، همانند دیگر حکومت های اقتدارگرا، فعالان و مخالفان سیاسی چین، تارنماهای شخصی خود را در خارج از کشور راه اندازی کرده اند:

(www.hrw.org)

Human Rights Watch

(www.cpj.org)

Committee to Protect Journalists

(www.hrichina.org)

Human Rights in China

راهبرد واکنشی در چین، توجه جهانیان را به خود جلب کرده است. با این حال رهبری چین راهبرد Proactive را نیز از نظر دور نداشته است. دولت با ایجاد شبکه های داخلی اینترنت Intranet کوشش در جلب حمایت مردم از برنامه های دولت را پیشه کرده است. یکی از این شیوه ها، اطلاعاتی سازی دولت برای تبلیغات داخلی و حتی برای شبکه جهانی اینترنت بوده است. به طور کلی، تا بحال نحوه برخورد دولت چین بیشتر واکنشی بوده است.

کوبا

توسعه اینترنت در کوبا آهسته و آرام بوده و

■ **ناهماهنگی شناختی در افراد وقتی به وجود می آید که شناخت یا معرفت های متعدد، همزمان با یکدیگر در تناقض باشند.**

■ **به موازات گسترش تعداد روزنامه های الکترونی و تارنماهای خبری، سانسور مطالب آنان توسط دولت ها نیز روبه افزایش است.**

را به تصویب رساند که چنانچه روزنامه‌نگاران مستقل و دیگر کسان با دولت ایالات متحده آمریکا همکاری داشته باشند، به حبس‌های طولانی محکوم خواهند شد.

اخیراً دولت کوبا تبلیغاتی را در جهت گسترش برنامه‌هایی برای دسترسی عموم مردم به شبکه تارنماهای داخلی Intranet آغاز کرده است. دولت با احداث ۳۰۰ باشگاه کامپیوتری برای جوانان و چندین هزار بایچه پستی، امکان استفاده از اینترنت را در جزیره به وجود آورده است. اگرچه دسترسی مردم به شبکه جهانی تارنماها ممکن نیست، با این حال، دولت مردم را به استفاده از تارنماهای داخلی تشویق می‌کند. از سوی دیگر، دولت کوبا برای مسدود کردن برنامه‌های رادیو و تلویزیون آمریکا هزینه‌های زیادی را متقبل شده است. استفاده از برنامه‌های شبکه‌های ماهواره‌ای در کوبا ممنوع است. دولت استفاده از اینترنت را برای ارتباط با خارج کشور ممنوع کرده است. در کوبا تنها افراد محدودی که مورد اعتماد دولت مرکزی هستند می‌توانند از اینترنت و تارنماهای خارجی استفاده کنند.

بنابراین، دولت کوبا راهبرد Proactive را برای کنترل و نظارت

بر اینترنت را اتخاذ کرده است. دولت کوبا علاوه بر ممنوعیتی که برای دسترسی به اینترنت ایجاد کرده، مطابق «برنامه اطلاعاتی‌سازی جامعه کوبا» Plan for Informatization of Cuban Society دولت در نظر دارد همانند رادیو و تلویزیون، تارنماها را در گسترش اهداف حکومت و انقلاب کوبا به کار گیرد. بخشی از این راهبرد، تبلیغات اینترنتی است. از زمان تأسیس Cubaweb در سال ۱۹۹۶، دولت برای بهبود چهره منفی حکومت و انقلاب کوبا در جهان از آن استفاده می‌کند. به عنوان مثال، تارنمای vsbloqueo.cu

cuba یا (Versus Blockade) Cuba) علیه تحریم‌های ایالات متحده تبلیغ می‌کند. برخی از نشریات الکترونی در این میان فعال هستند که از آن جمله می‌توان به روزنامه حزب کمونیست کوبا با نام Gramma که به شش زبان منتشر می‌شود، اشاره کرد.^{۲۶}

کوتاه سخن این که کوبا دسترسی به شبکه جهانی اینترنت را ممنوع کرده است و به گسترش شبکه‌های داخلی اینترنت توجه دارد. در حالی که چین دسترسی به شبکه جهانی اینترنت را با فیلترگذاری و تشویق به خودسانسوری محدود کرده و گسترش

اولین ارتباط مستقیم در سال ۱۹۹۶ صورت گرفته است.^{۲۵} در فاصله سال‌های بین ۱۹۹۹ و ۲۰۰۱، دسترسی کوبایی‌ها به اینترنت و پست الکترونی دوبار بر شده است، ولی تعداد آن هنوز ناچیز است. آمار دولتی در مارچ ۲۰۰۱ نشان می‌دهد که تنها ۶۰ هزار کوبایی از جمعیت ۱۱ میلیونی کوبا، اجازه استفاده از پست الکترونی را دارند و تنها یک سوم تا نیمی از آنها می‌توانند نامه‌های خود را به خارج از کشور ارسال دارند. از ۱۱۰ هزار کامپیوتری که در کوبا وجود دارد، تنها دو تا سه هزار مورد به تارنماهای جهانی اتصال دارند.

موانع توسعه و گسترش اینترنت در کوبا به عوامل زیر بستگی دارد:

۱. وضعیت اقتصادی کشور

۲. تحریم‌های اقتصادی ایالات متحده آمریکا

۳. راهبرد دولت برای کنترل و جلوگیری از ورود اطلاعات خارجی در کوبا، همانند بسیاری از کشورهای کمونیستی، کنترل ICTها در اختیار دولت است. همان‌طور که دولت کنترل مطبوعات، رادیو و تلویزیون را در اختیار دارد.

مجموعه‌ای از عوامل سیاسی، اقتصادی و اجتماعی باعث کنترل

دولت نسبت ICT شده است. رهبری کوبا بر

این باور است که تنها توسعه دولتی و هدایت شده

رسانه‌ها و ICTها می‌تواند منافع مردم را تأمین

کند. به همین دلیل، از زمان روی کار آمدن فیدل

کاسترو، دولت کنترل و نظارت بر وسایل ارتباط

جمعی و مخابرات کشور را در دست داشته است.

شرکت مخابرات کوبا در سال ۱۹۵۹ ملی اعلام

شد و تا اواخر دهه ۱۹۶۰، دولت کنترل کامل بر

مطبوعات و رادیو و تلویزیون را در دست گرفت.

از آن زمان تاکنون دولت مالکیت تمام ICTها را

به عهده دارد و برای اهداف سیاسی انقلاب کوبا

از آنها بهره می‌گیرد.

هیچ سازمان دولتی مرکزی برای سانسور

رسانه‌ها در کوبا وجود ندارد ولی کنترل محتوای

مطالب در تحریریه رسانه‌ها انجام می‌گیرد. اکثر

سرمدیران رسانه‌ها به گونه‌ای به قدرت مرکزی

مرتبط هستند.

علاوه بر راهبرد Proactive که در کنترل

و نظارت بر رسانه‌ها اعمال می‌شود، مقامات

کوبایی به شدت علیه کسانی که خارج از

مجرای دولتی ارتباط برقرار کنند، مبارزه

می‌کنند. روزنامه‌نگاران مستقل که کمتر

نوشته‌هایشان به دست مردم می‌رسد، دستگیر و

زندانی شده‌اند. در سال ۱۹۹۱، دولت کوبا قانونی

■ اگرچه آثار بلندمدت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی اینترنت هنوز به صورت سؤال مطرح است، با این حال آثار کوتاه مدت آن در اکثر کشورها ملاحظه می‌شود.

شبکه‌های داخلی را نیز در برنامه دارد.

تجربه چین و کوبا، الگویی برای بسیاری از کشورهای اقتدارگرا و نیمه اقتدارگرا شده است. در اینجا به وضعیت اینترنت و روزنامه‌های الکترونی در برخی از کشورهای خاورمیانه نگاه می‌کنیم.

عربستان سعودی

در سال ۱۹۹۷، ملک فهد، پادشاه عربستان اعلام کرد که «به زودی» امکان استفاده از اینترنت در عربستان فراهم خواهد شد. انجام این برنامه تا سال ۱۹۹۹ به طول انجامید و سرانجام اینترنت در ژانویه سال ۱۹۹۹ با دسترسی محدود و بسیار گران در عربستان دایر شد.^{۳۷}

صالح عبدالرحمان العادل، رئیس شهر علم و فناوری ملک عبدالعزیز می‌گوید: گرچه اینترنت در توزیع اطلاعات نقش مهمی را به عهده دارد، ولی جنبه منفی آن با اعتقادات و سنت‌های ملل عرب سازگاری ندارد.^{۳۸}

تأخیر در راه‌اندازی اینترنت به خاطر این بود که امکانات فناوری‌ها به گونه‌ای فراهم شود که دسترسی مردم به اطلاعاتی که با ارزش‌های اسلامی در تناقض است و برای امنیت جامعه

خطرناک است مسدود گردد.^{۳۹} این ملاحظات باعث تأخیر ورود اینترنت به کشورهای خاورمیانه شد. به عنوان مثال، عربستان از سال ۱۹۹۴، ارتباط با اینترنت را محدود به دولت و دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی کرده بود و در سال ۱۹۹۹ پس از تهیه امکانات فیلترگذاری در اختیار همگان قرار داد.

عربستان، تصمیم خود را درباره اینترنت به صراحت بیان کرده است. دولت عربستان معتقد است هر تارنمایی که حرمت ارزش‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، رسانه‌ای، اقتصادی و مذهبی کشور را زیر پا بگذارد، مسدود می‌شود.^{۴۰} گری بخارت، Grey Bukhart پژوهشگر اینترنت با اشاره به موضوع «امنیت ملی و اینترنت در حوزه خلیج فارس» می‌نویسد: تارنماهای حاوی تصاویر شهوت‌انگیز Pornography بیشتر از تارنماهای دیگر مورد نظر دولت‌های عربی می‌باشند.^{۴۱}

امارات عربی متحده

یکی از کشورهایی که به سرعت به دنیای اینترنت قدم گذاشت، امارات متحده عربی است. این کشور تنها یک ISP دارد که در انحصار

شبکه مخابراتی دولت به نام اتصالات Etisalat است.^{۴۲}

شرکت‌های خدمات اینترنتی امارات عربی متحده (اتصالات) یکی از کامل‌ترین Server Proxy ها را برای مسدود کردن تارنماهای متن و تصویرهای شهوت‌انگیز در اختیار دارد. تارنماهای همجنس‌بازان مرد (Gays) و همجنس‌بازان زن (Lesbians) به همراه سایر تارنماهایی که مطالب جنسی را به صورت عریان بیان می‌کنند، مسدودند.

سایر کشورهای منطقه

مصر، اردن، قطر و به تازگی لیبی با تردید به شبکه‌های جهانی اینترنت پیوسته‌اند. قبل از جنگ اخیر، عراق تنها کشور منطقه بود که به خاطر تحریم‌های اقتصادی سازمان ملل متحد، فاقد ارتباط اینترنتی بوده است. در عراق حتی داشتن مودم Modem غیرقانونی بود.^{۴۳}

یکی از موانع مهم کاربران اینترنت در خاورمیانه، مسأله زبان است. بخش عظیمی از مردم کشورهای عربی غیر از زبان مادری، زبان خارجی دیگری را نمی‌دانند. درصد بالایی از استفاده‌کنندگان اینترنت در این کشورها، خارجی‌ها هستند که از جنبه سیاسی تهدیدی برای دولت‌ها ندارند. از طرف دیگر، درحالی که استفاده از اینترنت به عنوان یکی از ارزان‌ترین وسیله‌های ارتباطی شناخته شده است، ولی برای بسیاری از مردم خاورمیانه هزینه‌ها بسیار گران است. مثلاً تا امروز استفاده‌کنندگان در امارات عربی متحده، نرخ ثابت برای استفاده نامحدود از اینترنت ندارند. اخیراً، شرکت اتصالات امارات، نرخ استفاده از اینترنت را از ساعتی ۱/۶۰ دلار به نصف کاهش داده است.

ایران

همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، امکان دسترسی ایرانیان به اینترنت و پست الکترونی از سال ۱۹۹۵ از طریق شبکه «ندارایانه» که شرکتی متعلق به شهرداری تهران بود، فراهم شد.

وزیر پست و تلگراف و تلفن ایران در مصاحبه‌ای با خبرگزاری ایسنا اظهار داشت: تعداد کاربران اینترنت در ایران با رشد ۹۰ درصد نسبت به سال ۱۳۸۰ از ۱/۷ میلیون به ۲/۳ میلیون نفر در پایان سال ۱۳۸۱ افزایش یافته است.^{۴۴}

درحال حاضر ده‌ها روزنامه الکترونی، تارنماهای خبری و

شخصیت‌های سیاسی به زبان فارسی در شبکه جهانی اینترنت فعالیت می‌کنند که تعداد زیادی از آن در خارج از کشور است.^{۲۵}

نظارت و کنترل بر روزنامه‌های الکترونی و تارنماهای خبری در ایران از اوایل خرداد ۱۳۸۲ آغاز شده است. معاون مخابرات وزارت پست و تلگراف و تلفن در ششم خرداد ۱۳۸۲ اعلام کرد: تمام تارنماهای اینترنتی که حاوی عکس‌ها و اطلاعات ضداخلاقی هستند، مسدود خواهند شد.

وی در مصاحبه‌ای با روزنامه ایران اظهار داشت: ایران در حال خرید تجهیزات پیشرفته‌ای است که قادر خواهد بود دسترسی کاربران را به تارنماهای غیرمجاز اعم از غیراخلاقی و ضد مذهبی غیرممکن کند. هزینه این تجهیزات بین ۲۰ میلیارد تا ۳۰ میلیارد ریال است و از ایالات متحده آمریکا خریداری خواهد شد.^{۲۶}

وی همچنین گفت: ما تابع مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی هستیم و این شورا کمیته‌ای مرکب از نمایندگان سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و وزارت اطلاعات را موظف کرده است که این تارنماها را معرفی کنند تا توسط وزارت پست و تلگراف و تلفن مسدود شوند. برخی از این تارنماها سیاسی‌اند.^{۲۷}

انعکاس اخبار مربوط به فیلترگذاری تارنماها، انعکاس گسترده‌ای در کشور و جهان داشت.^{۲۸} سؤالی که مطرح است این است که چرا رشد استفاده از اینترنت و تارنماهای خبری و غیرخبری در ایران بین جوانان و افراد تحصیل کرده بی‌سابقه است؟ آیا این موضوع با محدودیت‌هایی که در سال‌های اخیر برای روزنامه‌نگاران به وجود آمده، مرتبط است؟

خلاصه و نتیجه‌گیری

در این مقاله کوشش شد مقایسه‌ای بین روزنامه‌نگاری سنتی و روزنامه‌نگاری الکترونی انجام شود. پس از ارائه تاریخچه پیدایش اینترنت و روزنامه‌های الکترونی، ویژگی‌های هر یک برشمرده شد و شیوه‌های تهیه، تدوین و برجسته‌سازی مطالب در روزنامه‌های سنتی و تارنماهای خبری مورد مقایسه قرار گرفت.

واقعیت این است که به موازات گسترش روزنامه‌های الکترونی، نظارت و کنترل تارنماها توسط دولت‌ها افزایش یافته و راه‌های گوناگونی برای ایجاد محدودیت برای تارنماها ایجاد شده است. با این حال، ما باید بپذیریم که به عصر جدیدی از دانش بشری قدم نهاده‌ایم.

■ در حال حاضر ده‌ها روزنامه الکترونی، تارنماهای خبری و شخصیت‌های سیاسی به زبان فارسی در شبکه جهانی اینترنت فعالیت می‌کنند که تعداد زیادی از آن در خارج از کشور است.

■ نظارت و کنترل بر روزنامه‌های الکترونی و تارنماهای خبری در ایران از اوایل خرداد ۱۳۸۲ آغاز شده است.

امروز آن زمان سپری شده است که برای استفاده از یک رادیو موج کوتاه که به اندازه یک تلویزیون ۲۵ اینچ بود، باید برای دریافت مجوز به کلانتری محل مراجعه کرد.

به نظر می‌رسد با محدودیت‌هایی که در سال‌های اخیر برای مطبوعات کشور ایجاد شده که به تعطیلی بیش از ۹۰ روزنامه و نشریه در پنج سال اخیر منتهی شده، زمینه گسترش استفاده مردم از روزنامه‌های الکترونی و تارنماهای خبری فراهم شده است. اگرچه موضوع اعتماد کاربران به خصوص نسل جوان که با کامپیوتر و اینترنت بزرگ شده به اخبار روزنامه‌ها و تارنماهای خبری از بحث‌های روز است، با این حال سؤالی که مطرح است این است که آیا روزنامه‌های سنتی به مرور از بین خواهند رفت و جای خود را به دنیای مجازی روزنامه‌های الکترونی و تارنماها خواهند سپرد؟ بررسی‌ها و دیدگاه‌های مختلف نشان می‌دهد که چنین نیست، اما ادامه حیات روزنامه‌های سنتی در جوامع، نیاز به بازبینی مجدد دارد. بنابراین هم روزنامه‌ها و هم دولت‌ها باید خود را برای این چالش بزرگ آماده سازند.

روزنامه‌های الکترونی باید کوشش کنند که مکمل نسخه‌های چاپی خود باشند و کاربران (خوانندگان) خود را به خواندن نسخه‌های روزنامه‌های چاپی خود هدایت و ترغیب کنند. روزنامه‌های چاپی برای ادامه حیات خود باید از وضعیت تمرکز بر ارائه اخبار خارج شوند، به تهیه گزارش‌های گوناگون و متنوع از مسائل جامعه بپردازند، به نیازهای مخاطبان خود توجه بیشتر مبذول دارند، در صفحه‌آرایی نشریه خود تحول اساسی به وجود آورند و مهم‌تر از همه، اعتماد و رضایت خوانندگان خود را جلب کنند.

کوتاه سخن این که با در نظر گرفتن جنبه‌های مثبت و منفی این پدیده، اگر دسترسی به اطلاعات به عنوان یک حق اساسی و اولیه انسانی مطرح است، بنابراین، هیچ «جامعه اطلاعاتی» جهانی وجود نخواهد داشت مگر این که همه افراد، در همه جا، فرصت دسترسی و استفاده از روزنامه‌های الکترونی و تارنماهای خبری و غیرخبری را داشته باشند. حمایت از آزادی مطبوعات و بیان در یک جامعه مردم‌سالار (دموکراسی) بسیار برتر از دیدگاه نظری بدون اثبات، نسبت به مزیت سانسور است. □

^{۲۴} این مقاله برای اولین بار در دومین سمینار میان‌منطقه‌ای کشورهای آسیای مرکزی - غربی و جامعه اطلاعاتی در شهریورماه ۱۳۸۲ ارائه شده است. نظر به اهمیت موضوع، رسانه اقدام به درج کامل مقاله می‌نماید.

14. William McGuire, "The Nature of Attitude and Attitude Change," in Gardner Lindzey and Elliot Aronson (eds.), *The Handbook of Social Psychology*, 2nd ed. vol. 3, Reading, Mass.: Addison-Wesley, 1969, pp. 235-272; also see, Alexis S. Tan, *Mass Communication Theories and Research*, Columbus, Ohio: Grid Publishing, Inc., 1981, pp.167-190.

15. Leon Festinger, *A Theory of Cognitive Dissonance* Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1957.

16. Wilbur Schramm, "The Nature of News," *Mass Communications*, ed. Wilbur Schramm, Urban, Ill.: University of Illinois Press, 1949, pp. 288-308.

17. Ibid., p. 290.

18. Wilbur Schramm, "How Communication Works," *The Process and Effects of Mass Communication*, ed. Wilbur Schramm, Urbana, Ill.: University of Illinois Press, 1954, pp.3-6.

19. Sung Tae Kim David Weaver and Lars Willnat, "Media Reporting and Perceived Credibility of Online Polls," *Journalism and Mass Communication Quarterly*, Vol. 77, No. 4, Winter 2000; S. Shyam Sundar, "Multimedia Effects on Processing and Perception on Online News: A Study of Picture, Audio, and Video Downloads," *Journalism and Mass Communication Quarterly*, Vol. 77, No. 1, Autumn 2000.

20. Jim Hall, *Online Journalism: A Critical Primer*, London: Pluto Press, 2001; also see, Doug Millison, "Online Journalism FAQ," retrieved from World Wide Web, Aug. 22, 2002. <http://www.online-journalist.com/faq.html> And: Mark Deuze, "Online Journalism: Modeling the First Generation of News Media on the World Wide Web," retrieved from World Wide Web, June 6, 2003. http://www.firstmonday.dk/issues/issue6_10/deuze/index.html

21. Spiro Kiouisis, "Public Trust or Mistrust? Perceptions of Media Credibility in the Information Age," *Mass Communication & Society*, Vol. 4, No. 4, Fall 2001, pp. 381-403. Also see: Finberg, H., Stone, H., and Lynch, D. (2001). "Digital Journalism Credibility Study". Available at: Finberg, H., Stone, H., and Lynch, D. (2001). *Digital Journalism Credibility Study*. Available at

1. Roland De Wolk, *Introduction to Online Journalism: Publishing News and Information*, Boston: Allyn and Bacon, 2001, p. 6.

2. Barry M. Leiner, et al., "A Brief History of the Internet", *Internet Society*, retrieved from World Wide Web, June 6, 2003; also see:
<http://www.isoc.org/internet/history/brief.shtml>
http://www2.epic.org/cda/cda_decision.html
<http://wwwinfo.cern.ch/pdp/ns/ben/TCPHIST.html>
<http://www.w3.org/TR/WD-html40/intro/intro.html>
<http://www.wdvl.com/WDVL:HistoryoftheInternetandtheWorldWideWeb>

3. De Wolk, p. 6.

4. Larry Pryor, "A Century Closes, A Century Opens," in Roland De Wolk, *Introduction to Online Journalism: Publishing News and Information*, Op. Cit., p. 22.

5. "Nielsen--NetRatings The global standard for digital media measurement and analysis," retrieved from World Wide Web, June 4, 2003. http://www.nielsennetratings.com/news.jsp?section=dat_gi

6. Ibid.

7. Ibid.

8. "Special Report: The Communications Revolutions," *Time*, the Weekly News Magazine, Vol. 154, No. 15. October 1999, p. 47.

9. "Nua Internet How Many Online," retrieved from World Wide Web, May 6, 2003. http://www.nua.ie/surveys/how_many_online/world.html also see: <http://www.eforecasts.com/pr/pr1202.htm>

10. ArabiaTech<http://www.arabia.com/content/tech/6_98/iranet_28.6.98.shtml>: Iran Reviews the Global Picture, "Nua Internet Surveys Iran Reviews," retrieved from World Wide Web, May 6, 2003. http://www.arabia.com/content/tech/6_98/iranet_28.6.98.shtml

11. Available at: <http://welcome.cern.ch/welcome/gateway.html>

12. Mark Deuze, "Online Journalism: Modeling the First Generation of New Media on the World Wide Web," retrieved from World Wide Web, June 6, 2003: http://www.firstmonday.dk/issues/issue6_10/deuze/index.html

13. Ibid., also see: <http://emedia1.mediainfo.com/emedia>

32. Ibid.
33. Available at: http://news.xinhuanet.com/english/2002-10/11/content_593460.htm
34. Available at: http://www.nua.ie/surveys/index.cgi?f=VS&art_id=905358637&rel=true
http://www.nua.ie/surveys/index.cgi?f=VS&art_id=905357933&rel=true
35. Available at: http://www.firstmonday.dk/issues/issue6_8/kalathil/index.htm2
36. Ibid.
37. Susan Gavi, "Crossing Censorship Boundaries," available at: <http://www.ojr.org/ojr/technology/1017967030.php>
38. Associated Press, May 12, 1997.
39. "Saudis Likely to Surf Web by Early '99," Agence France-Presse, July 16, 1998.
40. "Internet, TV a Threat," Associated Press, January 23, 1999.
41. Susan Gavi, "Crossing Censorship Boundaries," Op. Cit.
42. "Etisalat Will Not Allow Internet Telephony," Khaleej Times, UAE, Oct. 30, 1998.
43. Susan Gavi, "Crossing Censorship Boundaries," Op. Cit.
44. Available at: <http://www.emrooz.org/pages/date/82-04/11/news01/html>
45. Mahsti Afshar, "Guide to Online News in Iran," available at: http://www.ojr.org/ojr/world_reports/1017959856.php
Also see: Mahasti Afshar, "The Complex World of Iranian News," available at: http://www.ojr.org/ojr/world_reports/1017959826.php
46. "Iran Blocks Reform, Porn Web Sites," CBS News, from the Associated Press, July 1, 2003, retrieved from World Wide Web, July 2, 2003: http://www.cbsnews.com/sections/world/main_202.shtml
"Iran: Government blocks 'offensive' websites," retrieved from World Wide Web, July 17, 2003: <http://www.index-online.org/indexindex/index.shtml>
"Iran targets Web sites, political to pornographic," International Herald Tribune, June 30, 2003, retrieved from World Wide Web, July 17, 2003: <http://www.iranexpert.com>
47. www.journalists.org/Programs/credibility_study.pdf
<http://www.journalists.org/Programs/credibility_study.pdf>
48. Fogg, B.J. (2002). Prominence-Interpretation Theory: Explaining How People Assess Credibility. A Research Report by the Stanford Persuasive Technology Lab. Available at: <<http://credibility.stanford.edu/pit.html>>
49. Fogg, B.J., Soohoo, C., Danielsen, D., Marable, L., Stanford, J., & Tauber, E. (2002). How Do People Evaluate a Web Site's Credibility? Results from a Large Study. Stanford Persuasive Technology Lab, Stanford University; available at <http://www.consumerwebwatch.org/news/report3_credibilityresearch/stanfordPTL_abstract.htm>
50. <<http://credibility.stanford.edu/mostcredible.html>>. <<http://credibility.stanford.edu/www.webcredibility.org>>
51. Karin Deutch Karlekar, "Press Freedom in 2002," in Freedom of the Press 2003: A Global Survey of Media Independence, edited by Karin Deutch Karlekar, retrieved from World Wide Web, Aug. 7, 2003: <http://www.freedomhouse.org/pfs2003>
52. Ibid., p. 2.
53. Ibid., p. 11.
54. Ibid., p. 93.
55. Leonard R. Sussman, "Press Freedom, the Past Quarter Century: the Vile and the Valiant," in Freedom of the Press 2003: A Global Survey of Media Independence, edited by Karin Deutch Karlekar, retrieved from World Wide Web, Aug. 7, 2003, p. 25: www.freedomhouse.org/pfs2003
56. Ibid., p. 24.
57. "Internet Censorship Newest Threat to Press Freedom, Survey Warns," available at: <http://www.freedomhouse.org/pfs2000>
58. Shanthi Kalathil and Taylor C. Boas, "The Internet and State Control in Authoritarian Regimes: China, Cuba, and the Counterrevolution," retrieved from World Wide Web, Aug. 7, 2003. http://www.firstmonday.dk/issues/issue6_8/kalathil/index.html Also see, Joy Shaw, "Internet Censorship in China," available at: <http://www.ojr.org/ojr/business/1017967553.php> <http://cyber.law.harvard.edu/filtering/china/China-T.html>
59. Ibid.